

Tekst: Marion Grau, 2024

Oljen: Fossile frelsesfortellinger

Innledning:

Siden olje og gass funnene i Ekofisk feltet i sen 1969 har Norge opplevd store samfunnsendringer og velstand uten sidestykke. Oljen har endret samfunnet, infrastrukturen, menneskene, og klimaet. Den har endret statens økonomi og administrasjon. Oljepengene endret lojaliteter, endret relasjonene til land og skog. Oljen ble en del av Norges kultur og identitet, med fortellinger om dens makt i menneskers liv. Oljen er en energikilde, men også en metafor for det moderne, ressurskrevende liv som er tilgjengelig gjennom dens bruk. Oljen er blitt forankret i infrastrukturen og industrien, men også i menneskers mentale og emosjonelle verden. Denne tilknytningen kan også beskrives som en form av religiøsitet eller åndelighet som er implisitt heller enn eksplisitt uttrykt i politiske og kulturelle uttrykk.

Dette kapittelet presenterer en politisk teologisk gransking av språkmønstre og retorikk som brukes til å rotfeste og bekrefte samfunnets sterke tilknytning til fossile brennstoffer. Artikkelen bruker tverrfaglige ressurser for å belyse aspekter av oljens «hellige makt.» Sosiologiske, historiske, antropologiske og litteraturkritiske perspektiver inngår i den teologiske drøftingen. Artikkelen ser på hvordan fortellinger om oljens makt ble del av det norske samfunn gjennom industriens egne fortellinger og måten de ble del av utdanningen av folk i oljesektoren og i politikken. Over tid blir oljens makt en del av den norske identiteten, slik at den dukker opp i kultur, litteratur, og film. Oljemytene utvikles og oppdateres over tid: Oljen er garantist for velstand og velferd, arbeid og solidaritet, mens norsk oljeutvikling er både skånsomt og

klimavennlig. Men under disse fortellingene ligger det en eufori, en «petromani» som gjør at bakdelene av denne oljeavhengigheten blir stadig tilsidesatt. Gjennom en teologisk analyse av norsk oljeretorikk og dens påstander om makt, velstand og fremtid peker kapittelet på hvordan disse fortellingene spiller på menneskets behov for trygghet og ivaretagelse, presenterer sitt eget «evangelium», og fremmer handlinger som setter fremtiden som det norske oljefondet skal ivareta i fare. Til slutt drøftes spørsmålet om hvilke fortellinger kan fremme et energiskifte vekk fra oljen.

En petrokultur med religiøse trekk

Religiøse fortellinger har til mange tider og steder gitt uttrykk for ideer om hellig makt, kosmiske krefter og strukturer i form av fortellinger om guder, ånder, og mennesker. Det hevdes at mange moderne menneskers forhold til fossile brennstoffer ligner på en religiøs tilknytning og innebærer en bestemt type av åndelighet som også har sosiale og politiske aspekter.¹

Tilknytningen til oljen samt en slags ‘åndelig’ hengivenhet til den uttrykkes gjennom det forskerne Sheena Wilson, Adam Carlson og Imre Szeman har kalt «en petrokultur».²

Petrokulturer forekommer i samfunn som har blitt formet av lett tilgjengelige fossile brennstoffer. Petrokulturer kjennetegnes blant annet av storstilt bruk av retoriske virkemidler som til sammen artikulerer en politisk teologi hvor olje får en hedersplass, og som igjen setter mange andre hensyn til side. Oljen er samtidig som substans ofte usynlig i slike kulturer: den

¹. Olje og religion har et påviselig nær forhold i USA, og har både influert teologi og politikk i oljealderen. Noe av denne tilknytningen finnes også i Norge. Se Darren Dochuk, *Anointed With Oil: How Christianity and Crude Made Modern America* (New York: Basic Books, 2019).

². Sheena Wilson, Adam Carlson, and Imre Szeman, *Petrocultures: Oil, Politics, Culture* (Montreal: McGill-Queen's University Press, 2017).

hentes opp offshore og pumpes i dypet til andre steder, den raffineres i utlandet og møter oss i form av energi og plastprodukter. Oljen får også stor plass i offentlige diskurser. Den fremsnakkas med fortellinger som får en ritualistisk funksjon ved å bli gjentatt jevnlig, for å fremme sosial aksept for videre utvinning så vel som skepsis mot grønn omstilling. Som vi skal se i dette kapittelet brukes lignende virkemidler i Norsk politisk og medial diskurs for å stanse eller utsette tiltak til energiomstilling eller sette rammebetingelsene for en styrt avvikling av olje og gass.

Oljen - hellig makt som tiltrekker og truer

Men er olje og gass da av det onde, og deres hellighet som en avgud? Som andre fossile materialer forekommer olje og gass naturlig på kloden. På steder der de finnes nær overflaten, har de ofte vært del av urfolkskosmologier. I Aotearoa/New Zealand, for eksempel, var olje og gass inkludert i kosmologien:

Maori cosmologies include various references to oil and gas through legends that refer to specific landforms' relationships to minerals and atua (deities, ancestors, gods), or seepages as tapu (sacred, a supernatural state).³

Slik som andre steder og krefter i naturen er også mineraler, stein og fjellformasjoner sett på som hellig eller guddommelig, som et materiale i naturen med bestemte egenskaper, som en del av en vev av relasjoner som må respekteres. De er del av en større sammenheng, ofte en relasjon av respekt for makten og kreftene som finnes på slike steder og elementer. De er del av en guddommelig økonomi, en husholdning som må respekteres og ivaretas slik at den kan leves med på en rettferdig måte.

³. Sophie Bond, Amanda Thomas, and Gradon Diprose, *Stopping Oil: Climate Justice and Hope* (London: Pluto Press, 2023), 19.

Oljen i seg selv er verken god eller ond. Den er en substans som er sammensatt av fortidens levende vesener. Oljen består av dødt plante- eller dyremateriale som er inneklemt mellom ulike lag i bakken og under havet. Oljen representerer makt, tilgang til energi, velstand, det er et symbol for det som sikrer livet. Gjennom forbrenning og forming er oljen til stede overalt: i plast, i biler, i medisin. Mange sliter med å forstå hvordan mennesker kan ha et godt liv uten olje og gass.

En endring i relasjonen til fossile stoffer, først kull, siden raffineringen av olje og gass, har gjort det mulig å utvikle et menneskelig energiforbruk som har sprengt grensene for et stabilt klima. Lik tobakk eller alkohol kan olje ved misbruk bli til et rusmiddel og skape avhengighet og ødelegge relasjoner. Dette skjer når en mister respekt for oljas makt og fjerner rammen som innskrenker og regulerer bruken. Religiøse ritualer er en teknikk for å fortelle om grensene til det hellige - *mysterium fascinans et tremendum* - og nødvendigheten for å begrense overforbruk og utnyttelse.

Tilstedeværelsen av fossile stoffer tolkes og håndteres derfor ulikt, og dukker også opp i religiøse eller åndelige fortellinger. Olje er en ambivalent substans: den er verken bare «djevelens ekskrement» - som fremholdt av Juan Pablo Perez Alfonso, Venezuelas oljeminister på 1960-tallet - eller simpelthen Guds eliksir og velsignelse.⁴ Ulik bruk skaper ulike tolkninger. Den blir et «ekskrement» når den søler strender og vann fordi profitten fra fossile brennstoffer veier tyngre enn planetens og menneskers helse.

Fossile brennstoffer har vært kultur- og identitetsdannende. Det er blitt et slags trossystem som setter grenser for å forestille seg et liv utenfor den fossile økonomien. Oljen er

⁴. <https://foreignpolicy.com/2009/08/22/the-devils-excrement/> Se også Dochuk om kristne oljebaroner.

både venn og fiende, gift og medisin, lege og langer. I dens ulike former er vi intimt knyttet til den. Oljen er på noen vis nærmere oss enn vi er oss selv, kanskje til og med nærmere enn Gud.

Norske Oljemyter - historiske aspekter

Norsk petrokultur ble i stor grad drevet frem av oljeselskapene. I en petrokultur inngår retoriske strategier, på folkemunne kalt oljemyter, som bidrar til å legitimere profittmotivets forrang over felles samfunnsinteresser og globale levevilkår. Oljemyter er grep som fremmer utvalgte påstander om energi og spesielt fossile brennstoffer. Mange av disse ble lansert i den amerikanske oljeindustrien, men etter hvert anvendes de også i norsk sammenheng.

Den norske sosiologen Jan Erik Karlsen skrev i 1985 om det han kaller for “oljemyter.” Slik han beskriver dem er myter resultater av en modell- og bygningsprosess og forenkler kompleksiteten av vår verden. De fungerer for å danne og vedlikeholde en organisasjonskultur gjennom endringer og utfordringer. Karlsen identifiserer tre hovedfunksjoner til en oljemyte: å legitimere handlingsvalg, å skape en organisasjonsstrategi og å bevare organisasjonens strategi.⁵ Han hevder at ledelsen av oljeselskapene bruker symboler og myter hyppig også i sosialiseringen av nye medlemmer i organisasjonen. Oljemytene brukes da til å skape og vedlikeholde bestemte former av organisasjonskultur.⁶ Slik kan oljemytene brukes “handlingsutvidende, legitimerende, identitetsskapende og integrerende.” Videre skiller Karlsen mellom tre varianter av myter:

I en viss grad vil oljeindustrien framvise både generelle myter (fellesmyter for bransjen), spesifikke myter (særpregsmyter for det enkelte selskap), og individualmyter (yrkesmyter).⁷

⁵. Karlsen, “Oljemyter - integrasjon og strategisk handlingsutvidelse,” 18, 51.

⁶. Karlsen, “Oljemyter,” 4–5.

⁷. Karlsen, “Oljemyter,” 26.

Det var altså kun ti år etter oljevirkksomheten kom til Norge at begrepet ble brukt i norsk sammenheng, delvis inspirert av amerikansk forskning om markedsføring. Karlsen går til kjernen av oljemyten: at den kan styre både tanker og atferd:

Generelt kan myter virke til å 'frita' folk fra detaljert og handlende innsyn i hva som egentlig foregår. Oljemyter [...i likhet med andre myter] kan på en måte ikke kan bevises å være gale. [...] Når en først tror på dem, så eksisterer de og dermed vil de på ulike måter styre aktørers adferd.⁸

I det norske ordskiftet ble ordet 'oljemyte' først brukt til å fremme en type oljenasjonalisme - men fra amerikansk hold. Mytene som multinasjonale oljeselskaper fremmet besto, ifølge Karlsen, blant annet i påstanden om at det norske samfunnet ikke var i stand til å hente opp olje og gass og utvikle en egen oljeindustri. Det ble hevdet at nordmenn hadde ikke tilstrekkelig kunnskap for å drive oljevirkksomhet: "[d]e multinasjonale oljeselskapenes ekspertise kan ikke erstattes av norske selskaper." Videre fantes det en myte om at "oljeselskapene vil forlate Norge om de presses for hard." Noen av mytene skape altså en fortelling om at lille Norge ikke hadde kompetanse til å utvikle egen oljeindustri uten amerikansk ekspertise og infrastruktur. Videre fantes det en myte om Phillips '66', hvor 66 ble fremstilt som et "lykketall" som skulle garantere suksess. Det måtte derfor dannes nye myter om muligheten av norskdrevet oljevirkksomhet. En del av mytedanningen i det som Karlsen kaller for "fornorskingsprosessen" i oljeaktiviteten innebærer en omdanning av kulturen og identiteten i en organisasjon. Kulturen er organisasjonens hjerne og kommuniserer grunnleggende verdier. Når oljevirkksomheten i Nordsjøen ble mer norsk endres rammebetingelsene, ansvarlighet og arbeidsgivere.⁹

⁸. Jan Erik Karlsen, *Pegasus og Sigarkassen: Myter og symbolsk ledelse i Oljevirkksomheten*, Studier i Jus og Samfunnsvitenskap (Oslo: Universitetsforlaget, 1990), 67.

⁹. Karlsen, "Oljemyter," 26, 28–29.

Karlsens notat bygger på amerikansk forskning og særlig på Anthony Sampsons *The Seven Sisters*, en bok om de syv store amerikanske oljeselskapene. I omstillingen fra multinasjonale oljeselskap til norske, slik som Statoil, Hydro og Saga, måtte nye oljemyter til, hevder Karlsen. En av mytenes funksjon er å knytte sammen fortid og fremtid for å sikre legitimitet. Når de nye norske oljeselskapene skulle overta på sokkelen, kunne de ikke opptre med den samme “special mystique”¹⁰ som de amerikanske “7 søstre” gjorde, men måtte skaffe sin egen, nye måte å skape legitimitet. Dette skjedde blant annet gjennom navngivning av oljeinstallasjoner og oljefelt i norske farvann i en nasjonalromantisk ånd.¹¹ Karlsen skriver:

Hvorfor vi har fått denne bruken av betegnelser fra eventyr og mytologi i norsk oljevirkksomhet vet visst ingen med sikkerhet. [...] Den stadige bruk av mystiske gudfigurers navn i en så medietung sektor som oljevirkksomheten, kan ha den virkning at vår forankring til den eldre historie blir sterkere. Men den kan også fordunkle vår innsikt i dagens oljerealiteter.¹²

Mytedanning fungerer gjennom å erstatte en oljemyte med en annen, og ved å ‘fornorske’ oljeeventyret gjennom å kle det inn i norsk kulturarv.

Oljemytene forteller om den fossile energiens hellighet

Oljemyter er, med andre ord retoriske grep som fremmer utvalgte påstander om energi og spesielt fossile brennstoffer. Mange av disse ble lansert av den fossile industrien for mange år siden i USA og ble spredd rundt om i verden. Forskningshistorikerne Oreskes og Conway har vist at den amerikanske oljeindustrien allerede på 1970-tallet visste at utslippene fra industrien ville føre til betraktelig og muligens katastrofal atmosfærisk oppvarming. Likevel bestemte den

¹⁰. Anthony Sampson, *The Seven Sisters: The Great Oil Companies and the World They Shaped* (New York: Viking, 1975), 7.

¹¹. Se Lise Camilla Ruud, “Oil As Heritage: Toponymies and Temporalities on the Norwegian Continental Shelf,” *Ethnologia Scandinavica* 49 (2019).

¹². Karlsen, “Oljemyter,” 3.

seg for å skjule denne forskningen og bruke PR-industrien til å lage en alternativ fortelling.¹³ Det er også velkjent at fossile aktører fortsatt bruker pengemakt og lobbyisme for å motarbeide kunnskap og handling som kjemper for å stabilisere klimaet og hindre naturkriser.¹⁴

Denne fortellingen om gamle oljemyster får fornyet relevans når norsk olje- og energipolitikk er i en skvis mellom internasjonal klimapolitikk og nasjonale interesser. Oljemytene dukker opp mange steder i det offentlig ordskifte. Journalisten Anne Karin Sæther har kartlagt hvordan oljen innlemmes i norsk politikk og identitet gjennom ulike fortellinger.¹⁵ Motstridende utsagn fungerer som en bekjennelse som fastholder disse trossetningene.¹⁶

I et kritisk teologisk perspektiv kan oljens rolle i samfunnet tolkes som om den får en sakramental status, eller er en sakramental substans - “vehicles that make transparent [the sacred].”¹⁷ Olje og gass som energiform gir assosiasjoner til ting vi tradisjonelt forbinder med religion: de gir varme, styrke, velstand, forlenger livet og underbygger drømmer om ubegrenset liv og makt. Det hellige er noe som det ikke må settes spørsmål ved. Raffinering og forbrenning av døde livsformer brukes til å utøve mekanisk og kjemisk makt over andre arter og livsformer.¹⁸ Nedbygging eller mangel på olje og gass trigger en slags petro-melankoli,¹⁹ en sorg over nedbygging av oljeindustrien og antydninger til avvikling av forbrenningsmotorer.

¹³. Naomi Oreskes and Erik M. Conway, *Merchants of Doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming* (London: Bloomsbury, 2010)

¹⁴. Se for eksempel Michael Mann, *The New Climate War: The Fight to Take Back Our Planet* (New York: Public Affairs, 2021), Geoff Dembicki, *The Petroleum Papers: Inside the Far-Right Conspiracy to Cover up Climate Change* (Vancouver: Greystone Books, 2022).

¹⁵. Sæther, *De Beste Intensjoner*.

¹⁶. Se Simen Sætre, *Petromania: En reise gjennom verdens rikeste oljeland for å finne ut hva pengene gjør med oss* (Oslo: J.M. Stenersens Forlag, 2009), Åge Storm Borchgrevink, *Giganten: Det norske oljeeventyret* (Oslo: Kagge, 2019).

¹⁷. Andrea Bieler and Luise Schottroff, *The Eucharist: Bodies, Bread and Resurrection* (Minneapolis: Fortress, 2007), 5.

¹⁸. Andrew Nikiforuk, *The Energy of Slaves: Oil and the New Servitude* (Vancouver: Greystone Books /D&M Publishers, Inc., 2012).

¹⁹. Stephanie LeMenager, *Living Oil: Petroleum Culture in the American Century* (London: Oxford University Press, 2014).

Oljen i nåtidenes tv-drama og litteratur

I 2018 lanserte NRK tv-serien *Lykkeland*. Den leverer en dramatisert gjenfortelling av den norske oljehistorien og seerne får følge med på hvordan nasjonens identitet og verdier endres etter at olje er oppdaget i Nordsjøen. *Lykkeland* dramatiserer den norske historien om olje og gass flettet inn med vestlandsk åndelighet. Serien viser også den identitetsskapende konflikten mellom den neo-liberale økonomien som amerikanske oljemenn fremmer og etterkrigstidens sosialdemokratiske, norske styresmakter som nasjonaliserer oljevirksomheten og administrerer den gjennom staten. Flere av seriens karakterer er plassert i scenarioer der Stavanger-regionens velstand går fra makrell og sild i hermetikk til en annen type ressurs i havet: oljen. I serien blir oljen sterkt assosiert med Jesusbarnet, det vil si, den protestantiske troen blir utfordret av en ny frelser. Oppdagelsen av oljen på Ekofisk på 23. Desember 1969 iscenesettes som Messias' ankomst i serien.²⁰ Scenen viser en gruppe oljemenn som venter på øyeblikket da den første oljeflammen på Ekofisk-riggen blir tent. Når den første oljen blir pumpet opp og flammen tennes i vintermørket, spilles den klassiske julesalmen *Deilig er jorden* (S 1, Ep. 2).²¹ Assosiasjonene til hyrdenes tilbedelse av barnet på selveste julaften er slående. Arbeiderne på oljeriggen står i en positur som minner om tilbedelse av Jesusbarnet. På den måten klarer serieskaperne å fremstille den økonomiske konverteringen til oljeøkonomi som et slags åndelig tidsskille.

Serien åpner for en refleksjon om Norges historie med olje, og hvordan det hadde seg at 'oljeflammen' erstattet - som en av seriens figurer sier - 'Bethlehems stjerne' - det vil si

²⁰. Se Marion Grau, "“State of happiness”? Petroreligion and petromelancholia in Norway," *Dialog* (2023) for en nærmere analyse.

²¹. Noen nordmenn har til og med foreslått at lille julaften bør bli Norges nye nasjonaldag, siden det har blitt en så sentral del av de norske oljemytene og dermed den norske nasjonalidentitet. <https://www.nettavisen.no/okonomi/lille-julaften-bor-for-alltid-feires-som-norges-okonomiske-nasjonaldag/s/12-95-3423900727>

vestlandsk kristen tro og identitet. Karakterene i serien forholder seg til etiske konflikter rundt kjerneverdiene i et land som sakte, men sikkert blir overvældet av det Simon Sætre beskriver som petromani.²² Euforien etter oljen erstatter den religiøse iveren, samtidig som den ikler seg et grønnvasket klede med FN-retorikk og bærekraftsstempel. Det vil si, serien konfronterer seeren med noen av de innforståtte sannhetene om det norske oljeeventyret, noe som samtidig muliggjør kritikk.

Serien forteller historien om hvordan Norge finner sin vei som oljeland og forvalter olje og gass på en mindre kapitalistisk, og mer sosialdemokratisk måte. Arbeiderpartiet og Statoil står for tette bånd mellom oljeindustrien og velferdsstaten helt fra begynnelsen av det norske oljeeventyret.²³ Denne koblingen er fremdeles en barriere mot oljeindustriens avvikling eller omstilling til fornybare energier. Selv om norske politikere og oljelobbyister holder frem en norsk eksepsjonalisme i forhold til fordeling av gevinstene fra olje og gass ut over hele samfunnet, så finnes det tydelige tegn på at Norge også opplever voksende økonomisk ulikhet.

Den norske selvforståelsen av hvordan vi har håndtert oljerikdommen er i stor grad slik: I motsetning til nærmest alle andre land med naturresurser har vi vist stor tilbakeholdenhet og ikke sølt bort pengene. [...] Det er en sannhet med modifikasjoner.²⁴ For etter hvert blir tanken som preget starten av oljealderen, om at oljevirkksomheten ikke må bli for stor, helt borte. Som Anne Karin Sæther har vist, forsvant målet om moderat tempo i utvinningen av olje og gass.²⁵ Statoil har brukt mye penger på PR for å fremme fortellingene som skulle skape og forlenge den sosiale aksepten for oljeindustrien. Dette arbeidet har, ifølge

²² Simen Sætre, *Petromania: En reise gjennom verdens rikeste oljeland for å finne ut hva pengene gjør med oss* (Oslo: J.M. Stenersens Forlag, 2009), 7.

²³ Anne Karin Sæther, *De beste intensjoner: Oljelandet i klimakampen* (Oslo: Cappelen Damm, 2017), 22ff.

²⁴ Asle Skredderberget, *Usansynlig rik: Historien om Norge og oljefondet* (Oslo: Kagge, 2015), 65.

²⁵ Sæther, *De Beste Intensjoner*, 42.

Sæther, vært så effektivt at det blir sett som et slags forræderi å snakke om letestopp eller avvikling.

Statoil ble etablert som et politisk verktøy i 1972, og Oljedirektoratet ble etablert rett etter. Historisk sett har det vært liten uenighet mellom Statoil og Oljedirektoratet. Direktoratet stiller seg sjelden kritisk til Statoil/Equinor.²⁶ Disse tette båndene reflekteres også i serien *Lykkeland*. I en episode beskrives den ‘norske modellen’ av statens oljeforvaltning ved bruk av treenighets-symbolet fra kristen teologi. I scenen, som tar plass på en turbåt i Lysefjorden med gjester fra Oljemessen, prater Anna, en ung kvinne fra Stavanger-området som er ansatt i Oljedirektoratet, med en kvinnelig iransk oljeingeniør. Anna forklarer hennes ambivalente engasjement i Oljedirektoratet på følgende måte til sin muslimske samtalepartner: «Vi er litt sånn som treenigheten. Oljedirektoratet, Statoil og Olje- og energidepartementet.—Vi er sønnen, men vi ønsker å være Faderen. Statoil er Den hellige ånd» (S2, E5). Bildet av treenigheten brukes for å beskrive direktoratet, hvor hun jobber for å sørge for at ressursene blir bedre fordelt og ikke bare går til noen få. For Anna ønsker å være med på å sette tøyler på oljerusen, en slags *checks and balances* som skal ivareta felles interesser og utvikle oljeressursene på trygg måte.

Scenen minner om journalist og nasjonalbibliotekar Aslak Sira Myhres essay *Oljeunge*,²⁷ (uttrykket kjennetegner barn født i Stavangerregionen fra 1969-1980), en tekst som er gjennomsyret av religiøst språk tilknyttet olje og gass.²⁸ Sira Myhre vokste opp i bibelbeltet i en tid da daglig bønn fikk konkurranse av et nytt ritual:

²⁶. Sæther, *De Beste Intensjoner*, 17, 23.

²⁷. Publisert i Aslak Sira Myhre, *Herskap Og Tjenere* (Oslo: Oktober, 2010).

²⁸. Aslak Sira Myhre, *Herskap* og Smith-Solbakken and Anja W. Fremo, “Oljeunge.” <https://snl.no/oljeunge>.

[der] jeg vokste opp, sjekka vi oljeprisene og dollarkursen i avisa hver dag. Ikke fordi vi drømte om å bli børsmejlere og millionærer, men for å forsikre oss om at framtida var trygg. Høy oljepris betydde vidare utbygging av oljeindustrien i Nordsjøen.²⁹

Sira Myhre beskriver en rituell handling: daglig sjekk av oljeprisene. Oljefunn til rett pris blir til velsignelse for folket som blir salvet med olje. Videre skriver han at “på hyllene til de stavangerske hjem sto det olje fra Nordsjøen.” Disse “små forseglade glassflasker merka med navnet på oljeselskapet og feltet oljen kom fra” minner om relikvier og vitner om tilstedeværelsen av det frelsende elementet i heimen. Her ligner oljen på en type sakrament som lover økonomisk trygghet og fremtid.

Gjennom hele oppveksten kan jeg ikke huske at jeg noen gang tenkte på den flytende, svarte nordsjøolja som noe annet enn en velsignelse. Vissheten om at ‘olja’ var vår trygghet og fremtid var total. Så skjedde det noe. Tryggheten tilknyttet den kristne gud blir skiftet til oljen. Men etter hvert ble oljen sett på som mer problematisk og Sira Myhre innser at det er noen problemer tilknyttet oljen. Han reflekterer over hva det ville si å se oljen i Nordsjøen som en slags heroin. For hva blir da “de som bygde plattformene?” Men “tretten år etter at jeg fordømte olja og alt dens vesen” snur Sira Myhre og går inn i en stolthet “over det [oljearbeiderne] gjorde, stolt over at byen jeg kom fra kunne skape en så stor del av det norske oljeeventyret.” Denne stoltheten vokser i takt med at “samfunnet i stadig mindre grad takker de som gjorde jobben.”³⁰

I Sira Myhres egen fortelling, preget av et kristent vokabular og billedspråk, blir oljearbeiderne nærmest Kristus-figurer — helter for noen og uskyldige offerlam for andre, blant annet for miljøaktivister, som antagelig ikke vil dem vel. For Sira Myhre har oljearbeiderne blitt nasjonens frelsere. Han skriver i en tone gjennomsyret av det jeg mener er en petro-melankoli og

²⁹. Myhre, *Herskap*, 7.

³⁰. Myhre, *Herskap*, 7-8, 11, 18-19.

arbeidernostalgi.³¹ De skitne oljepengene fra det dype havet forblir usynlige inntil de blir hvitvasket på tørt land og investert i oljefondet. I motsetning til den lutherske ideen om ufortjent nåde, så er oljen for Myhre “ingen tilfeldig gave fra Gud. Den er et resultat av en intens innsats.” Det vil si, ‘vi’ har fortjent det vi har fått. At Stavanger “gikk fra Gud til Mammon, og mista helt sikkert noe på veien” får så være. Denne innsikten får ikke Sira Myhre til å si fra seg oljetroen, for han “treffer stadig folk på venstresida, venner og bekjente, som forventer at jeg fortsatt skal fordømme olje og alt dens vesen. Jeg klarer det ikke.” Dåpsløftet om å ‘forsake djevelen og alle hans gjerninger og alt hans vesen’ er fortsatt i Sira Myhres kulturelle minne, men oljen ser ut til å være sterkere. I stedet for å følge Kristus, krever Myhre at samfunnet hedrer offeret som oljearbeiderne gjorde for felleskapet, selv mens de - som Kristus, mener han - blir spyttet på og avvist av selve det samfunnet de jobbet og i noen tilfeller døde for.³² Denne type mytedanning er godt beskrevet av Vetlesen og Henriksen:

Psykologisk betraktet er norsk identitet og selvbilde sterkere knyttet til, og formet av, oljevirkksomheten enn til noen annen næring. I 50 år har den vært essensen av det norske, hvilket alle næringens støttespillere, politisk og kommersielt, vet å utnytte for alt det er verdt. Når Equinor rykker inn helsides annonser for å tiltrekke seg en ny generasjon nordmenn, så er det med mottoet «Morgendagens helter». Dette psykologiske aspektet går over i en moralsk dimensjon: Å gå inn for snarlig avvikling av norsk oljeutvinning fremstilles som å slå hånden av dem som har gått foran og tatt jobben med å skape velstanden de unge miljøaktivistene tar for gitt, og dermed som en form for moralsk svik som røper deres umodenhet og utakknemlighet.³³

Sira Myhre og serien Lykkeland bygger på et felles register av fortellinger. Men hvor kommer egentlig begrepet oljemyte fra? Og hvordan ble koblingen mellom oljeleting og velferdsstaten til? En tidlig bruk av begrepet i Norge kan spores til forskning om forretningsstrategier i oljebransjen.

³¹. A term developed in LeMenager, 2013.

³². Myhre, *Herskap*, 30-34, 18.

³³. Arne-Johan Vetlesen and Jan-Olav Henriksen, *Etikk i Klimakrisens Tid* (Oslo: Res Publica, 2022), 136.

Oljemytene oppdateres og videreutvikles

Klimakrisen krever omlegging til et post-fossilt samfunn. I denne overgangen brukes oljemyter aktivt for stille spørsmål om at dette er enten nødvendig eller mulig. De brukes i narrativer som bidrar til å legitimere profittmotivets forrang over felles samfunnsinteresser og fremtidig overlevelse. Literaturviter Nina Witoszek og politiker Eva Joly skiller mellom fire typer av oljemyter som representerer ulike faser i den offentlige diskusjonen om norsk oljevirkksomhet: Myte 1. “Olje er fantastisk,” myte 2. “olje er visst ikke så bra likevel, vi trenger ‘ren’ olje,” myte 3. “olje er veldig dårlig, vi må slutte å produsere den,” og 4. myte: olje erklæres som “en frelser for miljø og klima.”³⁴ Noen av disse mytene har blitt endret eller revidert, og tilknytningen til velferdsstaten er blitt intensivert. Mytenes hensikt er å definere virkeligheten. Myter er fortellinger som formulerer en gruppes interne verdier. De kan være, men er ikke alltid basert på fakta. Deres styrke kan ligge akkurat i evnen til å favne paradoksale utsagn.³⁵ Den tidligere oljeminister Ola Borten Moe mener at “den som definerer virkeligheten har vunnet mye av slaget.” Anne Karin Sæther kaller det for “å snekre sannheter.”³⁶ En av Sæthers informanter formulerer det slik: “[H]er i [Stavanger] er olje nesten religion.”³⁷

Oljemytene som først ble beskrevet av sosiologer ble oppdaget av organisasjoner som ønsket å utfordre disse fortellingene. Etter hvert fikk de styrke nok til å definere politisk handling og peke på oljelobbyens makt i norsk og internasjonal sammenheng. Etter hvert dukker begrepet

³⁴. Nina Witoszek and Eva Joly, *Det blåøyde riket: Norske tillitspatologier* (Oslo: Cappelen Damm, 2023), 91.

³⁵. Robert Ellwood, *Myth, Key Concepts in Religion* (London: Continuum, 2008), 8 and Jonathan Z. Smith, *Map is Not Territory: Studies in the History of Religions* (Chicago: University of Chicago, 1978), 299 as cited in Marion Grau, *Refiguring Theological Hermeneutics: Hermes, Trickster, Fool* (New York: Palgrave Macmillan, 2014), 165.

³⁶. Sæther, *De Beste Intensjoner*, 225, 227.

³⁷. Sæther, *De Beste Intensjoner*, 175.

oljemyster også opp i kritiske beskrivelser av den norske oljeindustriens PR, for eksempel i sammenheng med kampanjer av Greenpeace og WWF.³⁸ Greenpeace Norge har samlet ti oljemyster som de har publisert på en plakat, og WWF fem. Her er altså en kamp om fortellinger – og trossetninger.

Som andre olje- og gassprodusenter bruker Equinor sin betraktelige økonomiske makt til å fortsette å skape profitt så lenge de kan. Oljepenger finnes i idretten, sponser utstillinger i tekniske museer og vitensentre, er gitt til universiteter.³⁹ Michael Mann kaller denne strategien for “deflection and disinformation.”⁴⁰ Da er det lite overraskende at så sent som i 2022 fantes det ingen flertall i den norske befolkningen for å redusere norsk oljeproduksjon (44% mot 28% for). Tilsvarende er tallet over nordmenn som er klimafornektende høyere enn i de fleste andre europeiske land.⁴¹

Olja som garantist for velstand og velferd

En grunnleggende påstand i mange oljemyster er at energiforbruket slik det er blitt normalisert i dagens industriland, både er nødvendig og økende i fremtiden. Mindre energiproduksjon og forbruk blir fremstilt som årsak til kortere og mindre attraktive liv. En av de mest seiglivende oljemystene er at Norge var fattig før man fant olje, og at landet ikke hadde klart seg uten olje.⁴²

Historiker Hans Otto Frøland ønsket å få bukt med denne forenklingen og skrev at nordmenn

³⁸. <https://www.greenpeace.org/norway/fakta/energi/norsk-olje-er-miljoennlig-og-ni-andre-oljemyster/> eller <https://www.wwf.no/nyheter/5-myster-om-norsk-olje-og-gass>

³⁹ Se nettsidene for <https://morgendagenshelter.no/artikler/vitensenter-hele-familiens-lekeplass>, <https://www.uio.no/om/aktuelt/aktuelle-saker/2024/ny-akademiaavtale-med-equinor.html>, <https://nyheter.ntnu.no/ntnu-og-equinor-har-signert-ny-akademia-avtale/>, <https://www.equinor.com/no/om-oss/kunstprogram>, <https://www.tekniskmuseum.no/utstillinger/energi>.

⁴⁰. Mann, *New Climate War*, 9.

⁴¹. Marianne Aasen, et al., *CICEROs Klimaundersøkelse - kort oppsummering årene 2018–2022* (Oslo: CICERO Center for Climate Research, 2022), 13
<https://www.kcl.ac.uk/policy-institute/assets/peritia-climate-change%E2%80%8B.pdf>

⁴². <https://ung.forskning.no/olje-og-gass-teknologi-okonomi/hadde-norge-vaert-fattig-uten-olje/1246347>

“var ikke blant de rike, men heller ikke blant de fattigste” i Europa.⁴³ Noen år senere skrev historiker Jan Eivind Myhre en bok for å avkrefte samme myte.⁴⁴ Noen historikere argumenterer for at dagens energiforbruk blant annet er basert på forventninger om energiforbruk som ble skapt under koloniale perioder hvor utnyttelse av slaver, dyr eller annen billig arbeidskraft skaffet lett tilgang til energi. Det er arbeidskraften fra melaninrike kroppar under kolonial undertrykkelse som har muliggjort dagens forventninger om energiforbruk og produksjon.⁴⁵ Myten om den uunnværlige energitilgangen fra olje og gass bygger med andre ord på sosial ulikhet og kolonial utbytting.

Samtidig er det et økende antall stemmer som peker på at bl.a. skattelettelse gjør olje og gass til en fortsatt profitt-industri i Norge som bremser den grønne omstillingen både finansielt og når det kommer til arbeidskraften som forblir bunnet til fossil industri.⁴⁶ Oljen er så grunnleggende i norske liv, sies det, at det straffer seg hvis man svikter den ved å stoppe oljeleting, drive energiomstilling, eller fratar den statens olje-almue.⁴⁷ Dette til tross for at klimautvalget nedsatt av regjeringen selv kom med tydelig beskjed om at Norge både må stoppe med oljeleting og redusere kraftig i utslipp fra landbruket for å nå klimamålene den har satt seg selv.⁴⁸

⁴³. Sæther, *De Beste Intensjoner*, 403.

⁴⁴. Jan Eivind Myhre, ed, *Myten om det fattige Norge: En misforståelse og dens historie* (Oslo: Scandinavian Academic Press, 2021). Se også <https://forskning.no/historie-okonomi/knuser-myten-om-det-fattige-norge/1591717>

⁴⁵. Andrew Nikiforuk, *The Energy of Slaves: Oil and the New Servitude* (Vancouver: Greystone Books /D&M Publishers, Inc., 2012).

⁴⁶. <https://e24.no/energi-og-klima/i/pQbl5j/groenne-naeringer-sliter-med-aa-faa-tak-i-folk-kan-hindre-det-groenne-skift-et?referer=https%3A%2F%2Fwww.aftenposten.no>

⁴⁷. Om ansvarlighet som en av ‘oljeindustriens tolkningsrammer’ se Øyvind Ihlen, *Petroleumsparadiset: Norsk Oljeindustri Strategiske Kommunikasjon Og Omdømmebygging* (Oslo: Unipub, 2007), 15.

⁴⁸. Se rapporten på regjeringens nettsider: <https://nettsteder.regjeringen.no/klimautvalgets-rapport/> og <https://www.nrk.no/klima/skancke-utvalget-vil-ha-stans-i-all-olje--og-gassleting-for-a-na-klimamalene-i-2050-1.16611527>

Myten om at Norges utvinning av olje og gass er både nødvendig og samtidig klimavennlig

Den norske oljeindustrien har i lang tid fremmet påstandene om at verden trenger mer energi,⁴⁹ og at det er derfor norsk olje og gass bør hentes opp.⁵⁰ For eksempel utviklet Statoil konseptet “energirealitetene”. Det er en argumentasjonsrekke som påstår at ‘verden trenger mer energi,’ mer eller mindre i det uendelige, resonnementet er derfor at løsningen til å møte dette tilsynelatende uendelig økende energibehovet er olje og gass som Norge og Statoil gjerne leverer.” Det økende energibehovet plasseres generelt hos de fattige i verden som Norge bør ta ansvar for.⁵¹ Under Ukraina-krigen skifter retorikken mot energiomstilling fra russisk til norsk olje og gass i EU-land. Den norske oljeindustrien, som har tjent svært mye under Ukraina-krigen,⁵² argumenterer for at det er viktig at akkurat Norge hjelper Europa ut av knipa, fordi norsk olje- og gassproduksjon angivelig er renere og mer demokratisk enn (utvalgte) alternativer. Det hevdes med andre ord at Norge også på dette området er et *anderledesland*.⁵³ Derfor, argumenteres det, er videre utvinning av norsk olje og gass til å anses som helt nødvendig.⁵⁴

Påstanden om at norsk olje hentes opp på en miljøvennlig måte eller til og med er klimavennlig gjentas ofte av politikere og industritalpersoner i media.⁵⁵ Men når hele infrastrukturen, betong, stål, rigging, forsyning, undervannsteknologi og oljeledninger er regnet

⁴⁹. Se Equinors FAQ om Rosebank, “Why is Equinor putting more investment into oil and gas?”.

<https://www.equinor.com/energy/rosebank>

⁵⁰. Ihlen, *Petroleumsparadiset*, 110. Se også Sæther, *De beste intensjoner*, 107.

⁵¹. Sæther, *De beste intensjoner*, 107, 83, 85.

⁵². <https://www.economist.com/europe/2022/09/08/norway-is-profiting-embarrassingly-from-war-in-europe> og <https://www.tu.no/artikler/norsk-gass-til-eu>

⁵³. Frode Fanebust, *Selvbedraget: Norge Og Klimakrisen* (Oslo: Pax, 2010), 12 Se også <https://www.bt.no/btmeninger/debatt/i/69eQ6Q/norsk-olje-er-sunn-og-renhvorfor-i-all-verden/518487>

⁵⁴. <https://gassco.no/media/nyheter/europa-trenger-norsk-gass-som-aldri-for/>

⁵⁵. Sæther, *De Beste Intensjoner*, 263 Se https://www.nrk.no/dokumentar/xl/ren_-norsk-olje_-1.13150883 og <https://www.science.org/doi/10.1126/science.aar6859>

med, så produserer norsk olje på ingen måte mindre utslipp enn resten av bransjen.⁵⁶

Regjeringens beslutning til å elektrifisere olje- og gassvirksomheten på norsk sokkel er av mange sett på som forsøk til å grønnvaske fossile utslipp og samtidig ta fornybar strøm fra andre virksomheter.⁵⁷ I klimasøksmålet om Grunnlovparagrafen 112 brukte retten IPCCs retningslinjer om at nasjonale klimautslipp er territorielt begrenset som grunnlag for ikke å regne inn utslippene som skjer etter at norsk olje og gass er forbrukt i utlandet. Her ville myndighetene avvise norsk ansvar for utslippene som genereres av sluttforbrukerne av norsk olje og gass.⁵⁸ Myter som dette, med eller uten religiøs innpakning, fremmer en fornemmelse som strider mot en kompleks virkelighet og skaper et emosjonelt rom for realitetsvegring. Disse mytene brukes til tross for at IEA har varslet den internasjonale oljeindustrien om at det ikke er rom for mer olje hvis en ønsker å begrense klimakatastrofen.⁵⁹

Petromani underbygger forventninger om forbruk og sidestiller andres behov

Fenomenet *petromani* er en slags irrasjonal begeistring for en antatt tilgang til stor rikdom gjennom et oljefunn som oppleves som mirakuløs og ufortjent, og som tiltrekker seg mange som vil profitere på det. Petromanien manifesterer seg ofte i et tap av rasjonalitet og av felles etiske

⁵⁶. Sæther, *De Beste Intensjoner*, 47.

⁵⁷ <https://www.bt.no/btmeninger/debatt/i/mBRRbO/elektrifisering-av-sokkelen-er-groennvasking> og <https://www.faktisk.no/artikler/z5xev/atte-sporsmal-og-svar-om-elektrifisering-av-sokkelen>

⁵⁸. Se 'Hvorfor telles bare utslipp i Norge?' på miljødirektorates side om temaet.

<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/klimagasser-utslippstall-regnskap/klimagassregnskap/>

⁵⁹. <https://www.iea.org/news/oil-and-gas-industry-faces-moment-of-truth-and-opportunity-to-adapt-as-clean-energy-transitions-advance> og

<https://www.dn.no/kommentar/energi/klima/olje-og-gass/store-og-aasland-far-seg-to-nye-i-fleisen-fra-iea/2-1-15590>
54.

grunnbegreper. Begrepet ble dannet av Terry L. Karl i boka *The Paradox of Plenty*, men ikke definert.⁶⁰ Simen Sætre beskriver petromani som en

tilstand av eufori/gigantomani/hemningsløshet med ubevisst endring av personlighet/mentalitet/tankemønster samt tap av oversikt/selvinnsikt/dømmekraft som følge av ekstraordinære hydrokarboninntekter, knyttet til petrostater i boom.⁶¹

Denne typen psykologisk tilstand observerer Sætre i oljestater rundt omkring i verden, også i

Norge. Sætre hevder at også nordmenn er offer for petromani – som han ser som en slags galskap

og diagnose frembragt av oljens fristelser (resource curse).⁶² I tallene fra undersøkelser om

fornektelse av klimaendringer og ukritisk støtte til videre utvikling av olje og gass i Nordsjøen

reflekteres nettopp en ubevisst endring av mentalitet og tap av dømmekraft når det kommer til å

se problemene med avhengigheten av hydrokarboninntekter.⁶³ Planetens og samfunnets helse

tillegges dermed ikke nok vekt i sentrale politiske avgjørelser.

Oljemytenes politiske teologi

Bibelens skapelsesfortellinger uttrykker hvordan folk forsto sin egen tilknytning til de

guddommelige maktene: Guds ånd svever over vannet, vannet deles, lyset arrangeres slik at

kreftene i skapelsen kan gi grobunn for havets skapninger, planter, dyr, og mennesker. Livets

vilkår og utfordringer her og nå forklares og begrunnes i fortellinger som sikter mot å dempe uro

og motivere til handling. Ønsket om trygghet sitter dypt i mennesket. Et slikt trygghetsbehov er

tilgang til energi i form av mat, transport, varme, og lignende.

Energibruk i et samfunn kommer til uttrykk gjennom fortellinger om felleskapets sentrale

verdier, krefter, guder, og strukturer. Oljen blir en substans som skaper verdier og garanterer

⁶⁰. Terry L. Karl, *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States* (Berkeley: University of California Press, 1997).

⁶¹. Sætre, *Petromania*, 7.

⁶². Se Sætre, *Petromania*.

⁶³ Se CICEROs årlige klimaundersøkelse. Aasen, et al., *CICEROs Klimaundersøkelse*
<https://cicero.oslo.no/no/ciceros-klimaundersokelse>

deltagelse i et 'lykkeland'⁶⁴ for de som tjener på den. Mange konsepter av guddommelighet er tilknyttet former for makt eller energi. Et eksempel er at den kristne Gud beskrives som den som har all makt i himmelen og på jorden, og Jesus som den som styrer strøm og vind.⁶⁵

Med forbrenningen av fossil energi som består av eldgamle livsformer som har ligget under bakken i årtusener, har mennesker satt i gang en dypt alvorlig endring av livssystemene som skader og utrydder andre arter. Mennesker i rike deler av verden har blitt vant til et nivå av energiforbruk som vi sliter med å gi slipp på. Samtidig jobber olje- og gasslobbyen med å forsinke en omstilling til fornybar energi, som ville redusert sjansen for at mange livsformer ble utryddet.⁶⁶

Oljemytene legitimerer at andre menneskers og levende veseners behov settes til side. Klimakrisen treffer som kjent ulikt både med tanke på etnisitet, økonomisk status og bosted.⁶⁷ Fossile energier erstattet slavearbeid når dette ble mer etisk vanskelig i USA, og er derfor fra begynnelsen knyttet til historien om slaveholdningens energiutvinning. I følge Kathryn Yusoffs skarpe analyse i *A Billion Black Anthropocenes*, viderefører den moderne måten å forvalte fossil energi på denne koloniale historien. Dette betyr for Yusoff at det såkalte antropocen - den nye tidsalderen som for første gang defineres av menneskeskapte ødeleggelser - er dypt flettet sammen med kolonihistoriens utbytting av land og folk. Mange folkegrupper bærer fortsatt med seg forskjellige typer av "geotrauma," særlig urfolk og folkeslag som ble solgt som slaver.⁶⁸

⁶⁴. Ihlen, *Petroleumsparadiset* og <https://naob.no/ordbok/lykkeland>.

⁶⁵. Sigurd Bergmann, *Weather, Religion, and Climate Change* (Abingdon: Routledge, 2021) og Salme 452 i den norske salmeboken.

⁶⁶. Dette har blitt synlig også i den økende tilstedeværelsen av fossile lobbyister på COP møtene. <https://theconversation.com/cop27-how-the-fossil-fuel-lobby-crowded-out-calls-for-climate-justice-195041> og <https://www.bbc.com/news/science-environment-63571610>

⁶⁷. Yusoff, *A Billion Black Anthropocenes or None*, 3, 4.

⁶⁸. Yusoff, *A Billion Black Anthropocenes or None*, 6, 59.

Oljepresteskapets ti bud og evangelium

Utvinningen Yusoff beskriver videreføres i oljeindustrien som bruker fortellinger om olje, kapitalisme og industri til å legitimere sin videre virksomhet. Dette skjer også i overgangen fra amerikansk til norsk oljeindustri på den norske sokkelen. Ifølge Jan Erik Karlsen hjelper oljemyter å konservere en organisasjonskultur basert på fossil utvinning.⁶⁹ Noen av mytene har blitt endret eller revidert. Det å lage, vedlikeholde, og internalisere myter er nemlig en høyst dynamisk prosess.⁷⁰ Varierende oljemyter gjentas i forskjellige sammenhenger. Mytene brukes til å definere menneskers virkelighetsforståelse. I de norske oljemytene har oljen fått en type hellig makt i kraft av at den «frelser» det norske folk. Karlsen mener at ledere i oljenæringen derfor ligner mer på “evangelister” enn på “økonomiske rasjonelle bokholdere.” Selv teknologi, som ellers ofte regnes til *logos* og er skilt fra mytenes verden, får her en mytisk kvalitet, hvor det anbefales underkastelse og maktoverføring til teknokratene. Disse overtar, ifølge Karlsen, funksjonen til “de gamle tiders presteskap», nemlig å kontrollere «hemmelig kunnskap.”⁷¹ Også Witoszek og Joly bruker pretebegrepet i sammenheng med oljenæringens PR-folk. De mener at disse forkynnere besverger oljen som folkefrelser og at “Olje-Norges presteskap”⁷² pustet lettet ut etter at Ukraina-krigen fører til at norsk olje og gass har fått nytt liv i oljefortellingene.

Det norske oljeregimet ble etablert som en måte å implementere de ‘ti oljebud,’ regler som skulle gi retningslinjer til hvordan Norge skulle forvalte oljeeventyret. De ti oljebud er blitt en av Equinors ‘industriminne.’⁷³ Bruken av den jødisk og kristne tradisjonen i denne

⁶⁹. Karlsen, “Oljemyter,” 24.

⁷⁰. Karlsen, “Oljemyter,” 52.

⁷¹. Karlsen, “Oljemyter,” 53.

⁷². Witoszek and Joly, *Det blåøyde riket*, 94.

⁷³. Heritagization er blant den fossile industriens tolkningsrammer. <https://equinor.industriminne.no/de-ti-oljebud/>. Se også Anbjørg Lohn, “Norsk Olje- Og Gassarkiv Som Oljehistoriens Vokter,” Bacheloroppgave (Trondheim: NTNU, 2020).

sammenhengen gjør at det kan se ut som en leter etter legitimering fra en religiøs tradisjon, som igjen blir til en politisk oljeteologi. Budene fastslår at Norges oljeindustri skal være nasjonalt styrt på en måte slik at Norge skal være mest uavhengig av andre aktører (1-2). Budene 3 og 4 handler om næringsutvikling, mens bud 5 sier at gass skal ikke brennes på plattformen, og flere bud slår fast at staten skal være involvert i styring av oljevirkksomheten og at det skal opprettes et statlig oljeselskap. Det 9. bud setter en nordlig grense for oljeaktivitet ved 62 grader nord.⁷⁴

Den tette koblingen mellom norsk politikk og oljeindustri er påfallende, og det virker som om politikere fungerer som forkynnere av oljesektorens trossetninger, som for eksempel det velkjente ‘utvikle, ikke avvike.’⁷⁵ Norske politikere bruker de samme ordene, frasene og fortellingene. Sæthers tolkning av det norske oljeregimet er at mens det ofte var uenighet mellom Statoil og Oljedirektoratet i spørsmål om utvinningstempo, utbyggingsalternativer og fremtidsanalyser, er Olje- og energidepartementet ytterst sjelden kritisk til Statoil.⁷⁶

Partiet Høyre hadde lenge sett på Statoil som et selskap som var opptatt med profitt heller enn samfunnsnytt, og ofte valget «kostbare løsninger som tjente selskapet mer enn samfunnet.» Derfor, så Sæther, ble Statoil vingeklippet av Høyre-regjeringen i 1984, for å begrense dens makt i det norske samfunnet.⁷⁷ Men denne begrensningen av Statoils makt var bare delvis effektivt og løste ikke problemene som kom med en økende klimakrise.

Muligheten til å kjøpe klimavoter istedenfor å redusere egne utslipp skjermet i mange år oljenæringen fra den vanskelige diskusjonen om utslippskutt fra norsk sokkel.⁷⁸ Samtidig bekreftes det jevnlig oljearbeidernes rett til å beholde sine høy betalte arbeidsplasser, og den

⁷⁴. Skredderberget, *Usansynlig rik: Historien om Norge og oljefondet*, 44–45.

⁷⁵. Ihlen, *Petroleumsparadiset*.

⁷⁶. Sæther, *De beste intensjoner*, 9, 23.

⁷⁷. Sæther, *De Beste Intensjoner*, 23.

⁷⁸. <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/Xbp2MB/hvem-har-makten-i-klimapolitikken>

sterke beskyttelsen av norsk arbeidsliv gjør at arbeidere blir brukt som et argument mot endringer.⁷⁹ Camilla Houeland og kolleger observerer at oljearbeiderne roet seg ned etter at Arbeiderpartiet lenket sin politiske skjebne til LO og oljearbeidernes krav, og tok in “utvikle, ikke avvikle” som sitt valgmotto i 2021.⁸⁰ Det gjorde de på bekostning av den norske befolkningen og de kommende generasjoner både her og i andre land:

En utvidet rettfærdig omstillingskommisjon kan også være med å skape den etterlyste omstillingsfortellingen: En sammenhengende historie om endring i norsk olje og gass som gjør at vi kan nå Paris-målene – samtidig som man tar hensyn til berørte aktører i næringsliv, lokalsamfunn og for ansatte i olje og gass.⁸¹ Houeland etterlyser en «tydelig ’omstillingsfortelling’ for norsk olje og gass som er både klimatroverdig og sosialt akseptabel.» Den lar fremdeles vente på seg når omstilling for mange er blitt en dårlig nyhet grunnet lite tilrettelegging av rammevilkårene.⁸² Knallhard kapitalisme har for lengst erstattet fortellingen om en ‘nanny state’, velferdsstaten som tar vare på ‘alle.’

Da Stortinget i 1990 vedtok å opprette Oljefondet, hang dette sammen med et slikt ønske om å få opp oljen så fort som mulig. Det er bare ikke slik historien om Oljefondet vanligvis blir fortalt. Fremstillingen vi kjenner, er den om politikerne som laget et oljefond fordi de var opptatt av å spare oljeinntektene og stue unna de store pengesommene. [...] Politikerne tenkte fremover, mer enn det som er vanlig i politikken. De tenkte på kommende generasjoner og sørget for at oljerikdommen vil komme samfunnet til gode i lang tid fremover. Men dette er ikke hele historien.⁸³ Hvilken fremtid er igjen for disse generasjonene som skal ivaretas av oljefondet? Den gode nyheten kommer mot et mørkt bakteppe - en klode som klode som har feber.

⁷⁹. <https://www.aftenbladet.no/meninger/debatt/i/Op0XAb/stolt-oljearbeider>

⁸⁰. Camilla Houeland, Jordhus-Lier, and Kendra Dupuy, “Står ‘Utvikle, ikke avvikle’ i veien for omstillingen alle vet kommer?” (2023).

<https://frifagbevegelse.no/debatt/star-utvikling-ikke-avvikling-i-veien-for-omstillingen-alle-vet-kommer-6.490.918072.3a5d4ca32b>.

⁸¹. Houeland, Jordhus-Lier, and Dupuy, “Står ‘Utvikle, ikke avvikle’ i veien for omstillingen alle vet kommer?”

⁸² Mulige tiltak er arealnøytralitet <https://snl.no/arealn%C3%B8ytralitet> og sterke rammevilkår for utslippsreduksjon slik som anbefalt i regjeringens Klimautvalg.

<https://www.nrk.no/klima/skancke-utvalget-vil-ha-stans-i-all-olje--og-gassleting-for-a-na-klimamalene-i-2050-1.16611527>

⁸³. Sæther, *De beste intensjoner*, 392.

Energiskifte - Kan mytene endres mot en mer rettferdig fordeling?

I 2024 markeres kristendommens institusjonalisering i Norge med Moster-jubileet. Kan Norge sies å ha gått gjennom en lignende institusjonalisering av petroreligion - ikke ulik overgangen fra norrøn tro til kristendommen? TV-Serien *Lykkeland* antyder at oljens oppdagelse leder til inntoget av en ny religion i Norge. En rekke scener i serien er hentet fra Norges historie med oljen: oljearbeiderne som ser på lillejulaftens gassflamme som om det var Bethlehemstjernen de nå skal følge - som hyrder som står vakt ute på havet. Så snart flammen er tent, hører vi de første to versene av *Deilig er jorden*, med de kjente strofene om “fagre riker på jorden” og “går vi til paradiset.” Mens Augustins pilegrimsmetafor mente å advare mot å bli fanget av verdens fagre steder, og heller satse på å finne glede i Gud, er det her snarere de fagre oljefeltene som beundres. Aslak Sira Myhre beskriver oljens inntog i livene til Stavangerfolk. Den ble garanti for trygghet og velstand. Jesus ble byttet ut med Mammon, og, som han sier: «kanskje noe gikk tapt på veien».⁸⁴ Den norske øko-filosofen Arne Johan Vetlesen skriver at

[...] with the exception of Arne Naess’ (in my opinion not entirely convincing) attempt at a ‘deep ecology’ there is very little to be proud about. State-owned Statoil’s heavy involvement in tar sands in Alberta, Canada, just about sums up my nation’s green credentials. Inundated by oil and its toxic rewards in both financial and societal aspects, Norway has become a showcase of cultural entitlement - the right to have it all.⁸⁵

Oljepengene har gått fra å være “Norges lykkepille” til å ligne mer på heroin, sier en finansmann i Sæther’s avslørende redegjørelse.⁸⁶ Så sent som mai 2023 åpnet den norske regjeringen for nye oljelisenser og aksjonærene i Equinor stemte mot et forslag som skulle stramme inn selskapets klimamål.⁸⁷

⁸⁴ Myhre, *Herskap*, 32.

⁸⁵ Arne Johan Vetlesen, *The Denial of Nature: Environmental Philosophy in the Era of Global Capitalism* (London: Routledge, 2105), xi.

⁸⁶ Sæther, *De Beste Intensjoner*, 379.

⁸⁷ <https://www.dn.no/olje/equinor/klima/equinor-aksjonarene-stemte-ned-klimaforslag/2-1-1448891>

Konklusjon

En politisk-teologisk kritikk av den hellige makten som tilskrives oljen avdekker strukturer som hemmer omstillingen til et postfossilt samfunn. Oljemyter av et av virkemidlene som bidrar til å fortsatt legitimasjon av oljevirkksomhet og hemmer omstilling. I disse fortellingene fungerer olje og gass som en salvende, frelsende kraft, heller enn en fare som setter verden i brann. Oljemyter beskriver oljen på en måte som etterligner den kristne frelsesfortellingen – ofte ikke direkte, men gjennom antydninger. Oljemytene har fungert til å flette oljevirkksomhet tett sammen med norske historie og identitet, blant annet gjennom å oppkalle oljefelt etter norrøne guder og moderne norske forfattere. Det har vært med å knytte oljen tett til den norske historien og identiteten. Oljepenger gjennomsyrrer høyere utdanning, oljesponsing er utbredt i idrett, museer, og kultur. Det påstås at Norge hadde vært fattig uten olje, eller hadde ikke klart å vedlikeholde velstand uten oljepenger. Frelsesfortellingen er at olje reddet Norge fra fattigdom og slit, og uten olje faller Norge tilbake i mørket. Å etterlyse et energiskifte blir i rammene av disse mytene forstått som en måte å motarbeide norsk identitet, bygget på oljen som garantist for trygghet, velstand og fremtid. Fortellingene sitter dypt og er godt innarbeidet.

Vi har sett at oljeindustrien lenge har jobbet bevisst med oljemyter som et virkemiddel i norsk oljeretorikk. Særlig dens nærmest religiøse påstander, myter om det gode, om makten, om samfunnet, om tryggheten for den enkelte og samfunnet har blitt godt innarbeidet, men også kritisk utfordret av noen få. Allikevel er det vanskelig å få bukt med disse holdningene. Det skyldes til syvende og sist troen og tilliten folk har til olje.

I denne kampen er det betydelige maktforskjeller mellom oljeselskaper, oljelobbyister, regjeringer, NGOer, forskere, borgere og klimaaktivister. Fossilindustrien kan takke sin store pengemakt og effektiv lobbyisme for muligheten til å forme og spre fortellinger som legitimerer dens fortsatte eksistens i det norske samfunnet. Mye tyder på at de samme kreftene som har hindret rask og tidlig handling for å begrense klimaendringer er de samme som undergraver demokratiske strukturer og fremmer autoritære maktforhold.⁸⁸

Energiomstilling pleier å innebære sosiale, kulturelle, og økonomiske prosesser⁸⁹ - samt religiøse transformasjoner. Utsettelse av klimahandling og omstillingsvegving vil gjøre dette vanskeligere og vanskeligere. Religion (re-ligare) handler om ideer om hellig makt som mennesker binder seg til. Oljens «hellige makt» minsker når dens energi blir mindre sentral i våre samfunn. Mye av omstillingen må skje i hodene, i fortellingene, i mytene som kan berøre de som lar seg berøre. Det er mange som ikke lenger tilhører de olje-tro og prøver å formulere alternativer. De etterlyser en energi-etikk med ansvar og respekt for hele skapelsen og alle vesener. De formulerer nye energimyster som fremmer andre typer handlinger og felleskap. En annen type av hellig makt, og ny forståelse av energi.

⁸⁸. Olve Krange, "Cool Dudes in Norway: Climate Change Denial Among Conservative Norwegian Men," *Environmental Sociology* 5 (2019): 1–11, as well as Daggett, "Petro-Masculinity: Fossil Fuels and Authoritarian Desires", and Aaron M. McCright and Riley E. Dunlap, "Cool Dudes: The Denial of Climate Change Among Conservative White Males in the United States," *Global Environmental Change* Volume 21, no. Issue 4 (2011): 1163–72. doi:<https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.06.003>.

⁸⁹. Thomas Schlabbach and Viktor Wesselak, *Energie: Den Erneuerbaren Gehört die Zukunft* (Berlin: Springer, 2020), 1.

WORKS CITED

- Aasen, Marianne, et al. *CICEROs Klimaundersøkelse - kort oppsummering årene 2018–2022*. Oslo: CICERO Center for Climate Research, 2022.
- Bergmann, Sigurd. *Weather, Religion, and Climate Change*. Abingdon: Routledge, 2021.
- Bieler, Andrea, and Luise Schottroff. *The Eucharist: Bodies, Bread and Resurrection*. Minneapolis: Fortress, 2007.
- Bond, Sophie, Amanda Thomas, and Gradon Diprose. *Stopping Oil: Climate Justice and Hope*. London: Pluto Press, 2023.
- Borchgrevink, Åge Storm. *Giganten: Det norske oljeeventyret*. Oslo: Kagge, 2019.
- Campbell, Troy H., and Aaron C. Kay. “Solution Aversion: On the Relation Between Ideology and Motivated Disbelief.” *Journal of Personality and Social Psychology* 107, no. 5 (2014): 809–24.
- Daggett, Cara. “Petro-Masculinity: Fossil Fuels and Authoritarian Desires.” *Millennium: Journal of International Studies* 47, no. 1 (2018): 25–44.
- Dembicki, Geoff. *The Petroleum Papers: Inside the Far-Right Conspiracy to Cover up Climate Change*. Vancouver: Greystone Books, 2022.
- Diamond, Jared. *Guns, Germs, and Steel: The Fates of Human Societies*. New York: W.W. Norton & Company, 1997.
- Dochuk, Darren. *Anointed With Oil: How Christianity and Crude Made Modern America*. New York: Basic Books, 2019.
- Ellwood, Robert. *Myth. Key Concepts in Religion*. London: Continuum, 2008.
- Fanebust, Frode. *Selvbedraget: Norge og klimakrisen*. Oslo: Pax, 2010.
- Grau, Marion. “From Burning Bush to Refiner’s Fire: Reflections on the Combustive Element of Fire.” In *The Bloomsbury Handbook of Religion and Nature*, Laura Hobgood and Whitney Bauman, 159–71. London: Bloomsbury, 2018.
- . *Refiguring Theological Hermeneutics: Hermes, Trickster, Fool*. New York: Palgrave Macmillan, 2014.

- Grau, Marion. “‘State of happiness’? Petroreligion and petromelancholia in Norway.” *Dialog* (2023).
- Houeland, Camilla, Jordhus-Lier, and Kendra Dupuy. “Står ‘utvikle, ikke avvikle’ i veien for omstillingen alle vet kommer?” 2023.
<https://frifagbevegelse.no/debatt/star-utvikling-ikke-avvikling-i-veien-for-omstillingen-alle-vet-kommer-6.490.918072.3a5d4ca32b>.
- Ihlen, Øyvind. *Petroleumsparadiset: Norsk oljeindustri strategiske kommunikasjon og omdømmebygging*. Oslo: Unipub, 2007.
- Karl, Terry L. *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States*. Berkeley: University of California Press, 1997.
- Karlsen, Jan Erik. “Oljemyster - integrasjon og strategisk handlingsutvidelse.” Rogalandsforskning, 1985.
- . *Pegasus og sigarkassen: Myter og symbolsk ledelse i oljevirksomheten*. Studier i jus og samfunnsvitenskap. Oslo: Universitetsforlaget, 1990.
- Krange, Olve. “Cool Dudes in Norway: Climate Change Denial Among Conservative Norwegian Men.” *Environmental Sociology* 5 (2019): 1–11.
- LeMenager, Stephanie. *Living Oil: Petroleum Culture in the American Century*. London: Oxford University Press, 2014.
- Lohn, Anbjørg. “Norsk olje- og gassarkiv som oljehistoriens vokter.” Bacheloroppgave. Trondheim: NTNU, 2020.
- Mann, Michael. *The New Climate War: The Fight to Take Back Our Planet*. New York: Public Affairs, 2021.
- McCright, Aaron M, and Riley E. Dunlap. “Cool Dudes: The Denial of Climate Change Among Conservative White Males in the United States.” *Global Environmental Change* Volume 21, no. Issue 4 (2011): 1163–72. doi:<https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.06.003>.
- Myhre, Aslak Sira. *Herskap og tjenere*. Oslo: Oktober, 2010.
- Myhre, Jan Eivind, ed. . *Myten om det fattige Norge: En misforståelse og dens historie*. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2021.
- Nikiforuk, Andrew. *The Energy of Slaves: Oil and the New Servitude*. Vancouver: Greystone Books /D&M Publishers, Inc., 2012.

- Oreskes, Naomi, and Erik M. Conway. *Merchants of Doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming*. London: Bloomsbury, 2010.
- Ruud, Lise Camilla. "Oil As Heritage: Toponymies and Temporalities on the Norwegian Continental Shelf." *Ethnologia Scandinavica* 49 (2019).
- Sampson, Anthony. *The Seven Sisters: The Great Oil Companies and the World They Shaped*. New York: Viking, 1975.
- Sæther, Anne Karin. *De beste intensjoner: Oljelandet i klimakampen*. Oslo: Cappelen Damm, 2017.
- Sætre, Simen. *Petromania: En reise gjennom verdens rikeste oljeland for å finne ut hva pengene gjør med oss*. Oslo: J.M. Stenersens Forlag, 2009.
- Schlabbach, Thomas, and Viktor Wesselak. *Energie: Den Erneuerbaren Gehört die Zukunft*. Berlin: Springer, 2020.
- Skredderberget, Asle. *Usansynlig Rik: Historien om Norge og oljefondet*. Oslo: Kagge, 2015.
- Smith, Jonathan Z. *Map is Not Territory: Studies in the History of Religions*. Chicago: University of Chicago, 1978.
- Smith-Solbakken, and Anja W. Fremo. "Oljeunge." <https://snl.no/oljeunge>.
- Vetlesen, Arne Johan. *The Denial of Nature: Environmental Philosophy in the Era of Global Capitalism*. London: Routledge, 2105.
- Vetlesen, Arne-Johan, and Jan-Olav Henriksen. *Etikk i klimakrisens tid*. Oslo: Res Publica, 2022.
- Wilson, Sheena, Adam Carlson, and Imre Szeman. *Petrocultures: Oil, Politics, Culture*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2017.
- Witoszek, Nina, and Eva Joly. *Det blåøyde riket: Norske tillitspatologier*. Oslo: Cappelen Damm, 2023.